

120180
Anders + Stiffler

Varsellet som kunne ha veltet Norgesinvasjonen, og kanskje ført til Hitlers fall

En nordmann inspirerte angrepet — En nordmann unnlot å bringe det tyske varsel videre

For Morgenbladet av Sverre Hartmann

9/4

Den 5. april 1940 sitter tre herrer i livrig konferanse ved et bord i Spølskaien, Grand Hotel i Oslo. Det tales tysk, men neppe hørlig ved det nærmeste bord. Heller ingen av gjestene legger noe større merke til selskapet. Det måtte da være et par damer som synes at herren med ryggen ut mot gaten har en fantastisk likhet med polarforskeren Roald Amundsen og ser beundrende på hans sølvglinsende grå hår . . . Han bøyer seg forsiktig over mot mannen til venstre og sier nesten spørmodlig: «Kajsonen er under full utvikling. Den har seg ikke nå lenger stansse, dessverre».

Herren som kom med denne bemerkning stod innført i gjesteboken som hr. Fuchs, Oberregierungsrat fra Berlin. Hvem ante vel at selvste sjefen for den tyske militærspionasje skjulte seg bak dette navn? Hva gjorde admiral Canaris i Oslo? Stod ikke Tyskland midt oppe i den viktigste militære planleggingen etter krigsutbruddet i september? Var det praktisk at edderkoppene i spionasjenettet tilbrakte sin tid ved et lunsjbord i Oslo? — For vi gir forklaringen på det, er det best å komme med en liten introduksjon av personer og begivenheter:

Dr. Josef Müller, i dag stedfortredende ministerpresident og justisminister i Bayern, grunnleggeren av CSU (Den kristelig-sosiale Union) var fra Arsskiftet 1938/39 innbygd i «Abwehrstelle», München. Den var en hensiktsmessig kamuflasje for hans egentlige oppgave: å være generaloberst Ludwig Beck's og dermed opposisjonens hemmelige ambassadør ved Vatikanet. Ludwig Beck, den tidligere tyske generalstabssjef, trådte tilbake for Tsjekkoslovakia-krisen som protest mot Hitlers krigspolitikk, og var deretter den selvskrevne leder for den militære motstand i Tyskland. Dr. Müller, kjent advokat i München, var en sentral skikkelse innen den katolske kirke i Bayern og hadde vunnet papevis fulle fortrolighet fra den tid Paeelli var nuntius i Berlin. Dr. Müller ble arrestert allerede i 1943 som den første av de ledende motstandsmenn og satt i fengsel inntil amerikanerne befridde ham ved kapitulasjonen. I åtte måneder uten avbrytelse lå han lenket på hender og føtter i Gestapos hovedkvarter. Han unngikk galgen ved at under etter to ganger å ha blitt ført til retterstedet.

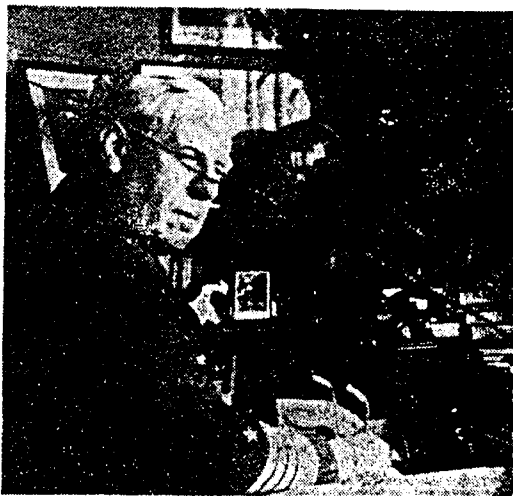
Den bayerske justisminister har utvilsomt vært en av fredens beste forkjemper og viste seg i sin utsatte og vanskelige stilling som en fremragende dyktig diplomat, taktiker og psykolog.

Mer målbevisst enn noen annen gikk oberst Hans Oster inn for å styrke motstanden. Oster, prestesøn, den første av de tre nordmenn som

terspionasjen hos admiral Canaris fra 1935—43, kjente fra gammelt en rekke av de menn som utgjorde den sentrale opposisjon i Tyskland. I Riksværnets første tid, fra 1919—23, arbeidet han sammen med den daværende major Olbricht og von Witzleben, to av hovedpersonene i 20. juli-affæren. I årene 1929—33 traff han på ny von Witzleben. Det utviklet seg et fortrolig vennskap mellom dem. I 1932 bad von Bredow, den daværende Abwehrsjef, major Oster om å tre inn i hans stab. Under Røhm-affæren den 30. juni 1934 ble von Bredow skutt etter ordre fra høyeste hold. Denne hendelse gjorde et dyp inntrykk på Oster og bidrog naturlig nok til ytterligere å nære hans hat til Hitler og det nazistiske system. Side om side med sin sjef, admiral Canaris, ble han hengt i konsentrasjonsleiren Flossenbürg den 9. april 1945.

DET var også en annen mann som satt igjen med den sterkeste følelse av forakt etter Røhm-affæren, advokaten, korvettkaptein Franz Liedig. Hans frue var i første ekteskap gift med Eugen Kessel, en nøy av keiserens fligegalsjef. Også Kessel ble skutt den 3. juni 1934. I 1938 tok admiral Canaris Franz Liedig inn i sin politiske stab. Kort tid etter, den 20. juli 1944, ble korvettkapteinens artikkel av Gestapo og satst inntil kaptein

Den første forsøk på å fjerne Hitler ble planlagt høsten 1938, etter at generalstabssjef Ludwig Beck hadde gått tilbake. Også etter

Spionasjesjefen Canaris ved skrivebordet i sitt hjem i Berlin. — Admiralen «uten uniform», skriver Kurt Singer i sin høyt uttømmende bok om «Den annen verdenskrigs spioner». Her får man syn på saken!

grunn man bør bedømme Osters handlemåte en måned tidligere.

ETTER at Hitler hadde besluttet å forberede en invasjon i Norge, sørget Canaris for å få sin representant i særstaben, hvor arbeidet var så hemmelig at Pæren hadde funnet å måtte innrede kontorene i selvste Rikskanselliet. Fremfor alt la hærens generalstab vekt på å få vite hva som foregikk bak de lukkede dører i Wilhelmstrasse. Det rådet en sterk rivalitet mellom generalstabene og den strategiske planleggingsstab under general Jodl. Særstaben måtte naturligvis holdes løpende informert om den allmenlige militære situasjon og planene ellers.

Forbindelsesmannen sorterte saklig under Abwehr i Canaris og Oster konfererte med oberst Pieckenbrock. Valget falt på den unge advokat og marineoffiser Franz Liedig. I navnet ble han innbygd i særstaben. Viktigere var hans funksjon som motstandsbevegelsens informator.

I slutten av mars var det ennå

havnebyer kunne vel ikke annet enn vekke mistanke om hva som foregikk og alarmere utlandet. Man måtte samle mest mulig materiale om eventuelle lekkasjer og innberette herom så inntrengende, at Hitler så seg nødsaget til å oppgi sitt foretagende. Men det hastet med å få pålitelige informasjon. Korvettkaptein Liedig ble sendt sporenstreks til København, på ingen måte noe oppsiktsvekkende. Tvert imot var det jo av største vekt for særstaben å få vite hvorvidt fienden var klar over de kommende tyske bevegelser, slik at de nødvendige jernpinger kunne bli gjort i tide. Den 3. og 4. april oppholdt Liedig seg i København. Torsdag den 4. april brakte en Stockholm-avls en alarmerende melding om tyske innskipninger i Stettin. Omtrent samtidig med korvettkapteinens første avdeling oberst Pieckenbrock til København, og la Quisling et spørreskjema om å sende forskjellige militære data.

I mellomtiden satt oberst Oster

enn ellers: «Hva synes De om situasjonen?» sier han til Stang for å føle seg fram — «Ikke uten fare. Engelskmennene vil gå i land i Norge,» lod svaret. — «Jaså, De mener at engelskmennene vil lande i Norge. Etter hva jeg hører har tyskerne store planer. Også Deres land vil bli angrepet.» Stang blåser ham opp i ansiktet: «Umulig, det er det rene vrøvl.» — Derpå gikk legasjonsråden til sitt bord og inntok lunsjen. — Sas' uttalelse må imidlertid ha gjort inntrykk på ham. Da måltidet er over kommer han nemlig på ny bort til nederlenderen. «De skremte meg virkelig.» — «De har også all grunn til å bli skremt,» svarte Sas. «Vi møtes neste tirsdag og De vil se at jeg har rett.»

MAJOR Sas forlater Adlon og oppsøker den svenske marineattaché, Andreas Forsnell. Svensken informerer sin minister og går deretter direkte til den danske legasjon med den alarmerende melding han har mottatt. Kort etter får legasjonen også besøk av Sas som overfor marineattaché Kjølsen ytterligere understreker situasjonens alvor. Legasjonssekretæren, Frode Schön, får ordre om å forberede seg på en kurerreise med fly pr. omgående.

Den norske og danske legasjon ligger vegg i vegg i Alsenstrasse. Kjølsen avlegger den norske minister, Arne Scheel, et besøk og informerer ham om de tyske planene. Noe senere ut på ettermiddagen innfinner den norske legasjonsråd seg hos danskene etter telefonisk tilkallelse og blir satt nøye inn i situasjonen. Ingen av de tilstedeværende danske diplomater får inntrykk av at Stang har mottatt slike opplysninger tidligere på dagen. Tvert imot, han har informasjonen fra en «sivil kilde» som går i en annen retning. I den meldingen er Norge overhodet ikke nevnt.

Slik gikk varslene mellom de nordiske legasjoner i Berlin de hektiske april dager.

Den 4. april om aftenen returnerer Franz Liedig med fly fra København. Umiddelbart etter sin ankomst orienterer han Canaris og Oster om sine inntrykk. Stockholmsmeldingen om innskipningene i Stettin er også blitt slått stort opp i den danske presse og har vakt et betydelig oppsikt og engstelse. Det kan etter Liedigs mening neppe være tvilsomt at de alliertes etterretningsvesen uten nøling har kontrollert riktigheten av de oppsiktsvekkende meldinger. Canaris er heller ikke i tvil om at det tyske angrep vil bli overvåket helt fra starten, og sørger for at det blir sendt alarmerende meldinger til særstaben og Hitler.

ADMIRALEN ønsker imidlertid nå å forvirre seg om situasjonen ved selvsyn og besøke sentrum for begivenhetene. Oberst Pieckenbrock er vendt tilbake fra sitt møte med Quisling og Hagelin. Canaris tar ham med på en lyneksedisjon til Oslo.

Spionasjesjefen var alt annet enn blott for humor og hadde ikke nok at man karakteriserte ham som «en med de syv haler». Det var derfor helt i planen at han gjorde sin entré i Norges hovedstad

416

Den første forsøk på å fjerne Hitler ble planlagt høsten 1938. Beck var trudd tilbake. Også etterfølgere, general Halder, tok avstand fra Hitlers krigsplaner og forberedte, sammen med general von Witz ben, et militærkup. Det skulle gjennomføres i det øyeblikk Hitler hadde avslørt sine onde hensikter for verden ved å utstede angrepsordren på Tsjekkoslovakia.

Forliket i München sist i september 1938 satte bom for disse planer. Etter Chamberlains intervensjon, stod Hitler med seierens palmer i sin hånd. «Er da så mulig for denne mann?» het det til og med innen opposisjonens egne krets. Hvor var nå den nødvendige moralske basis for å fjerne ham? Motstanden hørte ikke opp. Men utøst i München lammet opposisjonen i Tyskland forholdsvis lenge.

Etter felttoget mot Polen overveilet man hvorvidt det var noen chance til å stanse krigen ved å velle systemet. Hans Oster satt i en nøkkestilling. Mens Canaris stadig var på farten, snart i Spania, snart i Hellas, var Oster fast knyttet til kontoret i Thripitzufer 80 i Berlin. Han hadde derfor alle muligheter til å utbygge et nett av forbindelser til bruk for sine planer — og gjorde det også.

Den viktigste forhandlingskanal gikk via Vatikanet. I oktober 1939 kom de første følere i stand mellom den tyske opposisjon og den britiske regjering. Fra tysk side ble forhandlingene ført av dr. Josef Müller, fra britisk side av ambassadør Osborne.

Dr. Müller konfererte med privatsekretæren pater Keller for at paven personlig ikke skulle komme for sterkt i lysset. Lord Halifax oppholdt seg i Roma ved nyttårskiftet 1939/40. Kunne den britiske regjering være sikker på at fredstøleren var alvorlig ment? Den burde bli det, og ble det vel også da paven selv gikk i borgen for dr. Müller og den gruppen som stod bak ham.

ALIEREDE tidligere hadde Chamberlains rådgiver, Sir Horace Wilson, sørget for å introdusere Theo Kordt, den fiv tyske ambassader i London, til lordene Halifax og Vansittart. Broren Erich Kordt, satt i sentrum som sjef for ministerbyrået hos von Ribbentrop. Med støtte av statssekretær von Weizsäcker representerte han motpolen i Berlin. Her ble fredstølerne koordinert med forhandlingene over Vatikanet. Man visste at generalene vek tilbake for et statskup som kunne føre til politisk kaos og Apne portene for den ytre fiende. Denne bemøling hos de militære måtte ryddes av veien i slutten av oktober 1939 gav Lord Halifax og Neville Chamberlain, via Conwell Evans, en strengt fortrolig erklæring til gruppen Kordt. Den britiske regjering er beredt til å forhandle med en ny tysk regjering som har blitt til og som trer i stedet for det nasjonalsosialistiske regime. Man vil søke en nøktern og realistisk måte for fred. Forvirring i Tyskland som følge av et statskup vil ikke bli utnyttet til et nytt angrep på vestfronten. Det er i vår haksunn av dette at de britiske og amerikanske myndigheter er sikre på at dr. Josef Müller vil kunne etablere et nett av forbindelser som de første dagene av 1940 vil være på denne måte.

Hans leding i navnet ble han utlyst i staben. Viktige var hans planer som 7 år tidligere gisels informator.

I slutten av mars var det ennå tvil om hvorvidt angrepet mot Nederland—Belgia eller mot Danmark—Norge skulle settes i verk først. Den 2. april falt avgjørelsen. Aksjonen mot Norden skulle innledes straks, felttoget mot vest bare noen få dager senere. På samme måte som den avgåtte generalstabssjef Beck, var admiral Canaris meget mot krigen og enhver utvidelse av den. Allerede oppgjøret 1914—18 viste hvor voldsomt verden reagerte på nøytralitetskrenkelsene. Hver fot ny jord under tysk herredømme, reduserte chansene for en rimelig fred. Allerede den 1. april var Canaris klar over at angrepet mot Norge ville bli iverksatt.

Hans celle innen sørstaben varsvaret om at eksplosjonen var nær forestående. Oster og Liedig ble innkalt til konferanse. Canaris redegjorde for situasjonen, understreket sitt syn på den sjøstrategiske stilling og fremhevet særlig følger av at de tyske angrepsplaner ble kjent på allert hold. Norge var det eneste land av umiddelbar militær og strategisk interesse som hadde lange formlæringslinjer over sjøen mot Tyskland. Lov Hitler moten angrepet over Nederland—Belgia, var det ingen makt utenfra som kunne stanse ham. Ved et angrep på Norge var det derimot mulig å bryte inn i aksjonen og hindre dens gjennomføring. Canaris hadde en kulisvertro på Englands overlegenhet til sjøs, og var ikke et øyeblikk i tvil om at den britiske flåte gikk ut så snart man ble klar over hva tyskerne hadde fore. Et tilbakeslag ville temmelig sikkert tilfise Hitler et avgjørende prestisjetap og rokke tilfinten hos de ledende militære. Det øyeblikk opposisjonen ventet på, var i så fall kommet.

CANARIS ønsket å få i stand fredforhandlinger mens Tyskland ennå kunne hevde sin stilling. En senere krig med Amerika, eventuelt mot Russland, kanskje endog med begge stormakter på en gang, måtte rimelig nok berøve hans land chansen til en gunstig fred.

Som spionasjesjef var Canaris naturligvis nøklytt informert om den tyske krigspotensial og bedre enn noen av sine landsmenn om motstandernes militære muligheter. Stov praktisk erfaring hadde admiralen allerede fra første verdenskrig. Han måtte derfor sannsynligvis bedre enn hvilken som helst annen tysk militær eller politiker, ha forutsetningene for å skape seg et nøyaktig bilde av hvordan de militære krefter var fordelt.

De veldige forberedelser i tyske

til København og Torshavn. Gjørling et spørsmål om veurorening for skjellige militære data.

I mellomtiden satt oberst Oster i Berlin. Etter Canaris bedømmelse av utsiktene, måtte det nesten anses som sikkert at Home Fleet ville tre i aksjon. Skulle han rydde bort den siste rest av tvil? Nå var chansen der. Kanskje kom den aldri tilbake. Når først felttoget mot vest var under utvikling, ville utsiktene til å styrte tyrannen være minimale. Hans Oster befant seg i et moralsk dilemma. Han hadde ikke hatt noen betenkeligheter ved å løfte Hitler ut av salen i freds tid. Det forferdelige var at krigssituasjonen gjorde høyforræderi til landsforræderi. Skal tyrannen kunne søke tilflukt bak krigen? Måtte Oster spørre seg, Hans filosofiske syn var et annet enn Canaris', selv om de hadde de samme ønskemål for Tysklands fremtid. Canaris var fatalist. Tingen måtte få sitt løp. Som en tinnregistrator som sannsynlig hadde admiralen en forutfølelse av hva som skulle komme. Han konstaterte, tilrettela synspunktene for andre, men grep selv ikke aktivt inn i utviklingen.

Oster hadde et langt heftigere temperament. Han var impulsiv og rastløs i sin kamp mot regimet. Muligheter var ikke nok for ham. Oster ønsket visshet. Av ledig hadde han hørt at flere av sørstabens medlemmer mente at aksjonen ikke ville lykkes, tvertimot koste store tap av tropper og materiell. Også Canaris stod på dette standpunkt. Under disse omstendigheter forverret ikke et varsel situasjonen. Han måtte kunne forsvare sitt forbehold: Å sikre at mottrekkene virkelig ble utlöst.

SENT på aftenen den 3. april oppsøker Oster sin venn, den nederlandske militærattaché i Berlin, major Sas. Tyskland går i begynnelse av neste uke til angrep på Danmark og Syd-Norge og marsjerer i umiddelbar sammenheng med det inn i Nederland—Belgia Den 4. om morgenen oppsøker han Sas på: Jeg kan fortelle deg nøyaktig datum. Invasjonen begynner i grålysningen den 9. april.

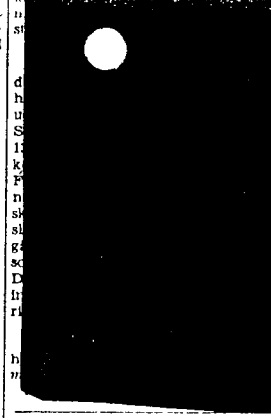
Ved 12-tiden den 4. april går major Sas til hotell Adlons bar i Berlin hvor han pleier å innta sin daglige lunsj. Det er også en nordmann som har den samme vane, legasjonsråd Ulrich Slang. Nordmannen har nazistiske sympatier, det er alminnelig kjent. Derfor har Sas og hans nordiske kolleger alltid lattaktant en viss forsiktighet overfor Slang. Den alarmerende melding majoren nettopp har mottatt, får ham til å opptre mer åpent

Oberst Hans Oster, stabssjef hos admiral Canaris. Hengt 9. april 1945 etter ordre av Hitler.

som Oberregjeringsrat Fuchs i Kapitan zur See H.M., hans representant for kontraspionasjen, hadde allerede bodd flere uker på Grand Hotel. Det var ham som arrangerte lunsjen for de to gjester fra Berlin i Spellsalen og som Canaris uttalte seg så pessimistisk til.

Mens oberst Pleckenbrock kontrollerte agentnettet og iverksatte de nødvendige tiltak for landgangen, undersøkte Canaris spent om planen var sløvet ut. Hadde den det gjort ville han øyeblikkelig ha alarmert Hitler i håp om at han kanskje allikevel i elleve time ville avblåse aksjonen. Under samtalen med Kapitan H.M. uttalte Canaris sin misnøye med diplomatene. «Mening er navt tror de at nordmennene ikke vil gjøre motstand. De er den første jeg har møtt her opppe som har en klar erkjennelse av at den virkelig vil bli kjempet. Der vil også bli skutt under innsellingene i Oslofjorden. Sjøkrigsledelsen er under-

rettet om torpedobatteri. Det er beklagelig, men aksjonen kommer til å gå sin gang.»

Tross Osters varsel stod Danmark og Norge ganske uforberedt da begivenhetene med dødens alvor strømmet inn over dem den 9. april.

Meldingen ble ikke gitt videre fra den norske legasjon den 4. april. I en melding den 5. april tales der bare om visse rykter vedrørende den norske sykkest. Skyld — eller ikke skyld — det skal ikke diskuteres her. En sak er dog verd å undersøke. Hvorfor nevnte Oster bare Syd-Norge? Han visste jo utmerket godt at det tyske angrep tok sikte på norskekysten helt opp til Narvik. — De informerte krets var ikke stor. Ved å referere den nøyaktige angrepsplan, ville risikoen for å bli oppdaget være betydelig. Kanskje har Oster ment at tilbakeslaget kan sikres på et tidlig stadium av operasjonene ved å konsentrere oppmerksomheten om den forholdsvis korte linje fra Tyskland til Stavanger—Kristiansand. Grep de allierte inn hurtig, ville de eventuelle tyske tap bli desto mindre. Dessuten ønsket han selvsagt ikke å provosere en alliert aksjon mot Narvik og malmfeltene. Det ville svekke Tysklands forhandlingsmuligheter etter et vellykket statskup.

Visste Canaris at Oster varslat Sas? Det er høyst delte meninger om det. Reisen til Oslo kan tyde på det. Hans grunninnstilling taler imot. For Canaris gjaldt det å fastslå om aksjonen på den ene eller annen måte var blitt kjent. Avgjørende var at den britiske flåte gikk ut og tvang den tyske invasjonarmada tilbake når det ikke lyktes å annullere angrepsordren hos Hitler.

Sverre Hartmann.
Enerett Morgenbladet